

Tartalom

1. Bevezetés	3
2. A település bemutatása	4
3. Örökségünk	5
4. Eltérő eredetű, használatú és beépítésű területek	7
5. Ajánlások - Építészeti útmutató.....	10

1. Bevezetés

A Településképi arculati kézikönyv műfajának meghonosítása Magyarországon egy kísérlet, amely összhangban az új építési jogszabályokkal a változó kor és ízlés épített környezettel szembeni kihívásaira kíván egyfajta választ adni. Természetes dolog, hogy a technológia fejlődése az életmód átalakulásával, és az épített környezethez való viszonyunk, a vele szemben támasztott igényeink változásával is együtt jár. Az utcák, a terek, a házak és a középületek is átalakulnak, nem csak képük, de használatuk is módosul. Ebben a változásban, szerencsére, egyre nagyobb a mozgástere és a szerepe a közösségeknek. Jelen kézikönyv éppen a tárgyalt települések lakói és vezetői számára készült, a készítőik célja pedig egy közérthető, közmegegyezésen alapuló építészeti útmutatás közreadása volt.

A városi és falusi települések közötti különbségből ma is számos eltérés származik, amelyek a kézikönyv írása során is felmerültek. Nem csak a méret, vagy a lakosság szám, azok, amik elkülöníti e két településformát, legalább ennyire fontos az eltérő életmód, területhasználat, és az ebből fakadó különböző épületállomány, és közterületi funkció. A hangsúlyok, ahogyan alább jól látható lesz, máshová tevődnek, és a problémák is másutt jelentkeznek. A falvakban fontosabb például a helyi közutak és állapotuk, vagy a temetők szerepe, és sokkal kevésbé jelent gondot a csökkenő zöldfelület arány, a rossz levegőminőség, vagy a harsogó fényreklámok. A különbségekre maguk a lakosok hívták fel a készítőik figyelmét, és kérték a tartalom ilyen irányú módosítását.

E kis kötetbe foglaltak nem szabályok, inkább olyan normák, vagy tanácsok, amelyek esszenciális segítséget nyújtanak. Segítenek eligazodni a jogszabályi előírásokban, ötleteket adnak a felújítások, bővítések, építkezések tervezéséhez, kivitelezéséhez a tulajdonosoknak. Fontos cél, hogy a kézikönyv segítsen tisztán látni a település történetét, jelen építészeti állapotát, és a meglévő értékeit is. A kézikönyv készítését előíró jogszabályalkotók hosszú távú célja ezekkel összhangban pedig az volt, hogy a megrendelő és elsődleges közönségben, a lakosokban növelje a településük szeretetét, és fokozza a lakókörnyezetük minősége iránti igényeiket.

A településtörténetre és az örökségi elemekre vonatkozó fejezetek, a térképek, és a képes forma egyben alkalmas lehet turisztikai célra is, hiszen összefoglaló információt nyújt a településről a közeli, vagy távoli vendégek, látogató számára.

A végső célkitűzések, a javuló minőségű, a modern kor kihívásainak megfelelő, de a hagyományokat mesze menően tiszteletben tartó és megújító szemlélet irányába, ezek általánossá válása felé, ez a kötet csak egy, de fontos lépés.

A kézikönyv készítése során számos forrástípust feldolgoztunk, a tudományos, műemléki szakirodalom áttekintésén túl, régi térképek, archív fotók, a műemléki és régészeti adatbázisok voltak munkák kiindulásai. A település helyszíni lejárását, fotózását lakossági egyeztetés (fórum és internetes konzultáció) követte, végül az összes adat feldolgozása és leszűrésével keletkezett ez a szándékaink szerint rövid, közérthető, és modern, vonzó formátumú könyv, melyet szíves használatra adunk közre.

A szerzők

2. A település bemutatása

Ukk a Marcal folyó medencéje alkotta kistáj déli, a folyó kisebb vízhozamú, eredéshez közeli részén, fekvő település. A Marcal-medence hazánk óceáni éghajlati hatású területén található, amely a többi, szomszédos területhez képest átlagosan nagyobb és egyenletesebb eloszlású csapadékot, és alacsonyabb hőmérsékletet is jelent. A völgyet, így a település határát is a lejtőkkel határolt sík, magas talajvízállású termőterületek jellemzik.

Bár a talaj minősége nem a legjobb, de az állandó vízjárás, és az enyhe mikroklíma az őskor óta folyamatosan vonzották a megtelepedő embert.

A régészeti leletek tanúsága szerint ugyan a település csaknem folyamatosan lakott volt a mai falu történetének kezdetei az írott források hiány miatt alig ismertek. Az Árpád-kor elején, a 11. században, a falu szemben később jellemző állandóságával még sokáig „mozgó” település volt. Egy adott területen vándorolt, és költözött a lakosság, ebből alakult ki később a falvak külterülete. Az állandóságot 1100 tájától egyre inkább a templom és a temető jelentette, amely azután a falu szakrális, eszmei és igazgatási központjává vált.

Ukk „Terra Vck” néven viszonylag korán, 1268-ban feltűnik a forrásokban. Az elnevezés talán személynévből eredeztethető, és sokféle írásmóddal feltűnik a 13-14. századi oklevelekben. A középkori fejlődés békés időszakának a török Hódoltság vetett véget. Először a Balaton északi partját 1548-ban végigpusztító törökök dúlták fel a környékbeli falvakat, de a sümegi vár kvázi végvárrá válása miatt, a vár védelmében az összes újratelepült. Ukk végül a többszöri török pusztítás miatt a 17. századra elnéptelenedett, még 1715-ben is puszta volt, és határában csak két jobbágy lakott a családjával. A 18. század elejétől részben a tudatos betelepítéssel, majd a 1830-as években a Bertin-tó lecsapolása, területének felparcellázás, és művelési területté tétele után bevándorlással is növekedett a lakosság száma. A 19. század közepén a helyiek főleg mezőgazdasági termelésből és nagyállattartásból élő jobbágyok, csak néhány nemesi rangú személy élt a faluban. A század végén a település először helyi érdekű, majd országos vasúti csomóponttá vált. A Boba és Ukk között létesített Dunántúli HÉV társaság pályáját 1889. január 13-án adták át a forgalomnak, nem sokkal ezután, 1890 októberében, elkészült az Ukk és Zalaegerszeg közötti rész, a Zalaegerszegen át Csáktornyáig tartó vasútvonal következő szakasza. 1890 után Ukknak jegyzője és postahivatala is volt. Az I. Világháború után nemzetközi vonallá váló vasút még fokozta is a falu jelentőségét: már az 1930-as években csatornázták, körorvosi és kerületi állatorvosi székhely lett saját gyógyszerházzal.

A 1860-ban a faluban született Rákosi Viktor író, újságíró, humorista, és 1866-ban Krausz Sámuel történész, nyelvész, hebraista. A két világháború közötti időszak ünnepelt színésznője, Bulla Elma évtizedeken át nyaralt a faluban.

3. Örökségünk

A változatos növénytakarójú, szelíd tájak, a jó természeti adottságok a legkorábbi időszakból vonzották állandó megtelepedésre az embert. Ukk bel- és külterületén, lévén ilyen területen fekszik, nem kevesebb, mint nyolc védett régészeti területet tartanak nyilván.

A Vasútállomás környékén nagyobb kiterjedésű, hosszú életű őskori település nyomai ismertek. A falu nyugati határában ásatások középkori házak maradványait hozták napvilágra. A település mai belterületéről Ukk középkori előzményeinek nyomai ismertek a Kossuth, a Széchenyi, és Jókai utcákból. Az utóbbi lelőhelyen őskori réteget is sikerült megfigyelni.

A legjelentősebb, országosan védett műemlék a település főutcáján, azzal párhuzamosan álló, keletelt barokk templom, a hajónál keskenyebb, egyenes záródású szentéllyel, a nyugati, bejárati főhomlokzathoz épített, nyolcoldalú gúlisakkal fedett toronnyal, a szentély északi oldalán oratóriumos sekrestyével. Bent a szentélyt csehsüveg-boltozat, a hajót hatszakaszos poroszsüveg-boltozat fedi, a nyugati karzat kétpilléres. A diadalív homlokoldalát, és a szentély falait későbarokk kifestés díszíti, a diadalív belső síkján festett kazettasor, a szentély boltozatán négykaréjos mezőben Szentháromság-kép látható a 18. század végéről. A sekrestyét csehsüveg-, az oratóriumot poroszsüveg-boltozat fedi. A különösen értékes berendezési tárgy az érett barokk főoltár, amelynek alsó és felső szintjét egy-egy csavart oszlop tagolja, lent Szent István és Imre, fent Szent Margit és Szent Erzsébet szobraival. A Szentháromságot ábrázoló oltárkép feletti emblémában az 1674-es, alatta az 1902-es és 1987-es évszám látható, az oromzati képen az Angyali üdvözetet kapott helyet. Az oltár elhelyezése arra vall, hogy a 17. század utolsó harmadában eredetileg nem ide készült, származási helye egyelőre ismeretlen. A déli mellékoltár későbbi, historizáló darab. Az oltárral egykorúnak látszó érett barokk szószék kora és művészi színvonala miatt is különlegesség, oldallapjának mezőit az evangélisták szobrai díszítik. A szószék alatti falon Szentgyörgyi Horváth Ignácné, Vizeki Tallián Anna (+1830) és lánya, Vizeki Tallián Pálné Szentgyörgyi Horváth Magdolna (+1862) gótizáló-romantikus stílusú síremléke kapott helyet. Az épület valószínűleg középkori alapokon áll, és hódoltságot valószínűleg átvészelő kevés egyházi épület közé tartozik. Az oltáron ma olvasható 1674-es évszám korábbi felújítás emlékét is őrizheti, ha az nem csak az idegen származású oltárra vonatkozik. Az első írott anyaggal is igazolható restaurálásra 1730-ban került sor. A szentély boltozatát és a tornyot az 1776-os felújításkor építhették. 1902-ben a kegyúr Szentgyörgyi Horváth család saját költségén romantikus-historizáló stílusban átalakította.

Önállóan is védett a templom déli oldalánál, az utca szélén álló Nepomuki Szt. János későbarokk kőszobra. A papi ruhás, süveges szent, jobb vállára fektetett korpusszal hasábos talapzaton áll. A szobor a közelmúltban sajnos igen drasztikus, és szakszerűtlen felújításon esett át.

A mai falukép értékes részei az egykori nemesi rangú lakók által hagyott épített hagyaték elemei, amelyek közül csak az egykori Szalay-kúria sorsa tekinthető rendezettnek, a másik két épület méltatlanul elhanyagolt.

A település központjában, az út mentén kisebb kiemelkedésen áll a Szalay-kúria, mely a Községi tanácsnak, majd ma az Óvodának ad otthont. A szabálytalan alakú telken, az utcától távolabb, annak vonalára merőlegesen álló, téglány alaprajzú, észak-déli tengelyű, kontyolt, cserepezett manzárdtetővel fedett, részben alapincézett épület, a nyugati, udvari

hosszhomlokzatán beüvegezett, kilencárkados, kosáríves, mellvédes tornáccal, déli homlokzatán három ablakkal és két, ovális, oromzati szellőzővel. Bent az oldalfolyosót, és az egyik helyiséget dongaboltozattal, a többi szobát teknőboltozattal fedték, ezeket stukkókkal és vállpárkányokkal díszítették. Az épület középrészében, de nem a tengelyben kapott helyet a nagyterem. A pince fiókos dongaboltozattal fedett. Az erősen átalakított külső ellenére ma is jól láthatóan barokk arányú ház a 18. század utolsó harmadában épülhetett.

A Szalay-kúriától nem messze, a Széchenyi, és a Kossuth utcák kereszteződésében, az előbbi utca vonalához közelebb áll az egykori Gyömörei-kastély épülete, mögötte néhány, eredetileg talán hozzá tartozó gazdasági melléképülettel. A 20. század második felében termelészövetkezeti központként használt úri lak mai képe semmiben nem emlékeztet korábbi szerepére. Földszintes, téglalap alaprajzú, észak-déli hossz tengelyű, oromfalas, erősen átalakított, műpalával fedett, alápincézett ház, tagolatlan, jellegtelen homlokzattal. Elülső részében a három, nagy, teknőboltozatos helyiséget hatszakaszos, csehsüveg-boltozatos tornác kíséri, melynek árkádjait elfalazták. Az épület két végében lévő szobák alatt elhelyezett dongaboltozatos pincékbe a bejárat homlokzat szélén nyílik egy-egy ajtó. A több lakásra felosztott, leromlott állagú kúria vagy kastély az építészeti formák tanúsága szerint a 18. század végén épülhetett.

A Kossuth Lajos utca keleti, főút felé eső szakaszán, a falu egykori keleti szélén, ma üresen áll a harmadik nemesi lakóhely, a Gyömörey-kúria. Az utcavonalon, azzal párhuzamosan álló, téglalap alaprajzú, kelet-nyugati hossz tengelyű, cseréppel fedett, oromfalas épület utcai homlokzata kilenc tengelyes, öt ablakkal. A rövid homlokzatokat két ablak, és félkör alakú oromzati szellőző töri át. Az alaprajza kéttraktusos, utóbb felosztott kályhafülkés nagyteremmel. Valószínűleg szintén a 18. század végén épült.

A Kossuth Lajos utca beépítése több szakaszon őzi főként a falu 19. századi virágzásának nyomát. A falusi igényeken túlmutató, polgári építészet emlékei közül a vakolatdíszes, Vasúthoz közel eső Kossuth utca 135. számú ház helyi védettséget élvez. Módosabb építető személyére utaló további Kossuth utcai házak a temetővel, vagy a volt termelészövetkezeti központ üres területével szemközt álló, utcavonalra épült, többtengelyes homlokzatú épületek.

A vasútállomás mai épülete modern, helyi építészeti védettséget élvez.

Egyszerre szakrális- fogadalmi emlékek, tájékozdási- és határpontok is a magyar vidék jellegzetes színfoltjai, az útmenti fogadalmi szobrok és keresztek. E sajátos plasztikai műfajnak Ukk belterületén két példája akad, a katolikus templom előtt, a gógánfai és a vasútállomásra vezető utak találkozásánál álló keresztek kései, a két Világháború között készült példányok.

4. Eltérő eredetű, használatú és beépítésű területek

A falusias települések közül a kisebb méretűek nagyon gyakran őrzik kora újkori (18. század eleje) születésük során létrejött út és utcahálózatukat, hiszen a főbb közlekedési útvonalakhoz igazodnak, s ezek nem ritkán évezredes múltra is visszatekinthetnek. A Kárpát-medencében az emberi megtelepedésre különösen ideális helyek a neolitikum (ie. 10000) óta lényegében ugyanazok, melyek használatát a változó életmód, időjárás és történelem csak kis mértékben befolyásolta. E potenciális lakóhelyek között a legrövidebb, legkényelmesebb útvonalak az első településekkel együtt létrejöttek, és azóta vonalvezetésük általában csak kissé módosult: a kora újkorból már térképeken is feltüntetett hazai útvonalhálózat a maival csaknem teljesen megegyezik. Ukk a főútvonal mellé települt, út menti falvak közé tartozik.

Az utak településszervező szerepén túl, a bevezetőben említett módon számos különbség akad a város és falu szerkezete között. A legtöbb hazai faluban csak ritkán lelhető fel jól elkülönülő egységesen régi, vagy bármilyen szempontból azonos jellegű falurész. Az utakat leszámítva legkorábbi épített „réteget”, amely legfeljebb középkori eredetű, de ma formájában jellemzően kora újkori, a templom jelenti. A legritkább esetben fordul elő újraterülpült kistelepülésen ebből a korszakból származó ház, a máig fennmaradt 18. századi lakó és gazdasági épületek inkább nemesi tulajdonoshoz köthetők, és a korabeli falusi átlag szintje felett állók. A 19. századot csak kevés, jellemzően késői épület képviseli, ma egyéb híján, ezek reprezentálják a „hagyományos” faluhoz leginkább illő képet. A sokszor polgári építészet hatása alatt álló régi parasztházak egykor azonban ugyanúgy kiemelkedtek környezetükből, a füstös konyhás, háromsejtes, nádfedéces, vályogépületek közül, mint a későbbi ún. Kádár-kockák. Az utóbbiak már a 20. század középső évtizedeinek faluképéhez tartoznak, és ma is erősen dominálnak. A típus, a zárt, négyzetes alaprajzú, előkertes, nagyablakos, sátozott kispolgári villa, már az 1930-as években létezett, és 1950 után a falusi lakosság életszínvonalának emelkedésével szaporodott el az országban, természetesen közben már a szocializmus lehetőségeihez igazodva, egyre jobban mellőzve az egyedi tervezés és kivitelezés kezdeti színvonalát, minőségét. Nem nehéz a kisablakos, oldalhatáron és utcafronton álló, oromzatos kis parasztház tudatosan kiválasztott ellentét látni az 1960-as, 70-es évekbeli családi házakban, amelyek a paraszti lét tagadását, a vágyott életmódváltást is magukkal hozták. Az utolsó füstös konyhák, és sok módosabb, 1900 körüli falusi lakóház is 1960 után tűnt el nyomtalanul.

Az építészeti divat változása az 1980-as évektől újabb típusok megjelenését hozta, amelyek azonban már nem kapcsolódtak a hazai építészet szerves fejlődéséhez. A média mintaadó szerepe egyre jobban felértékelődött, és tovább fokozódott az 1990-es években a sajtótermékek számának és típusának bővülésével, majd 2000-től, az Internet elterjedésének köszönhetően. Az 1980-as, 90-es évek alpesi házait nem éghajlati vagy életmódbeli váltás, hanem a jóléti osztrák és német példák vonzerejének növekedése magyarázza. Az újabb és újabb stílusok, mediterrán, hegyvidéki, minimalista, modern stb., változó technológiák, különösen a gyors építésű, részben előre gyártott házak, egyre összetettebb és változatosabb településképet eredményeznek, s mindez különösen a kistelepüléseken szembeötlő.

A falu épített szövetében elszórva, és váltakozva tűnnek fel a különféle korszakok jellemző lakóépület stílusai, nem egy régi épület kapott átalakítás során új külsőt, s akad olyan új

építésű ház is, mely az oromfalas, korábbi képet idézi. Jól elkülöníthető települési egységeket a történeti betelepülés ideje, és telekosztása szerint tudunk meghatározni, de definiálni, szemben a városi lakóterületekkel, nem a beépítés jellege alapján, hanem sokkal inkább a használat szerint lehetséges. Az alább szereplő kategóriák így a kistelepülési formához igazított területi beosztás egy lehetséges módját is szemléltetik.

A település történeti magja és az utak

Ukk történeti magját, a legkorábban lakott, és oldalhatáron álló házak sorával beépült részét a Kossuth Lajos utca főúttól a Kossuth utca 80. szám környékéig tartó szakasza jelenti. A mai temető területe ekkor még kissé távol esőm de közvetlenül szomszédos külterületi hely volt. Az utcák vezetése, a templom, és a három, ma is meglévő úri lak telke azok, amelyek a 18. századi állapotokra visszavezethetők. Ezek közül a Gyömörei-kastély tágas, szabálytalan ma a Széchenyi utca nyugati, és a Kossuth utca déli része közé eső telke a mai igen ritkán beépített formájában már ebben a korai időszakban létezett. Kisebb léptékű, közrendű tulajdonában álló lakóházak, vagy összefüggő telekosztás nem maradt fenn ebből a korszakból.

A belső utak állapota közepes-rossz, a mai útburkolatok jellemzően régiek, és túlhasználtak. A járdáknak részben már felújítottak.

A település későbbi növekedése

A falu növekedése a 19. században inkább a már lakott területek sűrűbb beépítését jelentette. Az egyetlen e korszakhoz köthető lakott terület növekedés a mai 84. főút mentén, és a főút keleti oldalán való telkek beépítése volt. A 20. század elején a település nyugati-délnyugati irányban is nőtt, ekkora a település, ha laza beépítéssel is, de elérte a mellett fekvő temető területét. Az új falurész a vasút megnyitása után népesült be, kis, oldalhatáron álló, oromfalas, hosszú házaival, ma is őrzi az 1900 táján, a 20. század első harmadában kialakult képét.

A vasút környéke, és a Kossuth utca teljes nyugati vége nagyon ritkán beépített, egyes telkekről bontással eltűnt házak miatt mára még lazább beépítésűvé vált. A 19. század végi eredetű szűk telekosztás, oldalhatáron álló beépítés jellemzi a Kossuth utca központ körüli részét, a Széchenyi utca nyugati oldalát, és a Jókai utca északi felét. A Kossuth Lajos utcában elszórva, jó néhány ház a falusi igényeken túlmutató, polgári építészet emléke, a 19-20. században virágzó Ukk hagyatéka. A faluképet e színfoltként feltűnő jellegzetességeken túl az 1960-as, 70-es évek építkezései, és ezek közelmúltban lezajlott változatos minőségű és stílusú korszerűsítései (szigetelések, ablakcserék, új kerítések) jellemzik.

Temető

Eredetileg a falu központjától távol, de a főút mentén nyugatra fekvő, ma már a település belterületére eső sírkert. Keresztjét csak a 20. században állították, legkorábbi síremlékei az 1860-as évekből valók. Az 1860-70-es évekből fél tucatnál több vörös mészkőből faragott sírtábla származik, a homokkőből készült, kereszttel koronázott kövek a 20. század első harmadából valók. A 20. század elején készült Gyömörey János huszár őrnagy, 1848-as

honvéd tüzemester szürke gránit obeliszkkel díszített síremléke. A sírok többsége műkő, a régebbi táblák és keresztek ezek között, elszórtan állnak. A temető hátsó részén jellegtelen ravatalozó épület.

Beépítésre nem szánt területek, zöldfelületek

Ukk külterületén, a településtől délkeletre a Nemzeti Ökológiai Hálózat részét képező magterület található, a terület egyúttal tájképvédelmi szempontból is kiemelten kezelendő. A településtől keletre, a 84-es út mellett érzékeny természeti terület helyezkedik el. A település ezért természetvédelmi szempontból kiemelt. A község telepített erdők és mezőgazdasági területek, szántó-, illetve gye-, legelőterületek találhatóak.

A lakott területen belül a zöldfelületek legnagyobb részét a lakóházakhoz tartozó dísz- és haszonkertek teszik ki, számos foghíjtelek is zöld területként hasznosul. Kisebb közösségi terek találhatóak a templom és néhány közintézmény környékén.

5. Ajánlások - Építészeti útmutató

TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRESZ

A település a 18. század második felében, a 19. és 20. században alakul ki, egy utcás faluként. Településmagját a fő utca egy hosszabb szakaszán álló szalagtelkek alkotják. A szalagtelkeken, oldalhatáron álló, téglány, vagy „L” alaprajzú épületek állnak. Ebben a településmagban helyezkedik el, a három úri lak, „kiskastély is. Az épületek oldalhatáron álló, általában az utcára merőleges gerincű, nyeregtetős, oromfalas épületek. Többségükben 19. század végi, 20. század eleji átalakított házak, az utca felé előkerttel csatlakoznak. Közéjük ékelődve, megjelennek a 20. század elejének és végének épületei.

A történelmileg legkorábban kialakult településmag beépítési sajátosságait és utcaképét az építészeti örökség védelmére javasolt területként szükséges kezelni.

ÁTALAKULÓ TELEPÜLÉSRESZ

A település a 19. században és a 20. század elején érte el jelenlegi, a vasútvonalig terjedő kiépítését. Jellemzően itt is az oldalhatárra telepített építési mód jelenik meg, de a beépítés sokkal lazább. Az előkertek mélysége sem állandó. Azonban itt is áll még egy-egy 20. század eleji jellegzetes polgári villaépület, vagy lakóház. Az épületek nagy többségükben a 20. század második felében keletkeztek. Tömegformálásuk, tetőidomuk, homlokzati kialakításuk az építési idejükre jellemző formavilágú.

Az új településrészeket általános besorolású területként szükséges kezelni.

AJÁNLÁSOK / TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRESZ

- Telepítés

A házak jellemzően telekhatáron álló telepítésűek, „L” alakú alaprajzi kialakítással. Általában kontyolt magas tetővel. A szélesebb telkeken, az utcával párhuzamos gerincű kontyolt, részben kontyolt, vagy oromfalas magastetős épületek. Az épületek az utcához kis mélységű előkerttel kapcsolódnak. Ezek megtartása javasolt.

A telken, szabadon állóan elhelyezett épület, vagy a nagymértékben hátrahúzott épület építése nem javasolt.

- Magasság

Az épületek magassága közel azonos, földszintes, magastetős épületek. A régi épületek bontásával épülő új épületnek illeszkednie kell a kialakult utcaképhez. Nem javasolt a kétszintes magas, avagy lapostetős kialakítás.

- Tetőhajlásszög

A legkorábbi utcákban kiépült épületek tetőhajlásszöge közel azonos. (35-45°) Az új beépítésű épületnek igazodnia kell a meglévő épületállományhoz. Ennél magasabb, vagy lapostetős épület építése nem javasolt.

Az épületekre az egyszerű tetőforma a jellemző. Az új épületeknél, a kialakult utcaképre ügyelni kell.

Nem javasolt az északi (német, angolszász) vagy mediterrán területekre jellemző, erősen szabdaltszerű tetőforma. Egy épületen belül, nem javasolt különböző, egymástól eltérő

tetőfelépítmények alkalmazása. A tetőhéjazat, kiselemes cserépfedés legyen. Kerülendő a nagyelemes betoncserép, a bitumenes lemezfedés, avagy a fémlemezfedés alkalmazása.

- Anyaghasználat,(színek)

A történeti településrész színvilága változatos, mégis megfigyelhető egy visszafogott anyag és színhasználat. Az épületek homlokzatszínének választásakor érdemes a településen, régebbi épületein fellelhető színeket alkalmazni. Előnyben részesíthetők a világos színek. (fehér, világos földszínek). Kerülni kell a nagyon markáns, erőteljes éppen divatos színek használatát. (Benetton zöld, narancssárga, lila, mély bordó).

- Kerítés

Az épületek megjelenését nagyban befolyásolja az utca vonalán megjelenő kerítés. Ezek jobbra alacsony, tömör lábazattal és szellős rácsozattal jelennek meg a történeti településképpen. Új kerítés építésekor érdemes a meglévő kerítések tanulmányozása és mintául vétele.

- Tornácok

A tornácok az épületek kertre néző hosszú szárnya mentén helyezhetők el, egyszerű fa szerkezetű kialakításuk javasolt. Az utca felé megjelenő földszinti, vagy emeleti erkélyek kialakítása nem javasolt. A 20. század elején megjelenő, „kódissállásra” emlékeztető kontyolt, magas tetős üvegezett verandák szintén javasolhatók. Az utca felé megjelenő terasz helyett, a kert felé néző fedett, nyitott terasz építése ajánlott.

- Ajtók, ablakok

Az épületek megjelenését, nagyban befolyásolják a homlokzati nyílászárók. A történeti településrészen még megfigyelhetők, a hagyományos nyíláskialakítás példái. Általában két szárnyú, jellegzetesen két vagy három osztatú ablakok, az utcai homlokzaton szimmetrikus kialakításal.

A még meglévő épületek felújításakor érdemes példaként venni, a település legöregebb épületeinek nyílászáró rendszerét. A homlokzaton megjelenő két ablak kedvezőbb homlokzati megjelenést biztosíthat. Hosszúkás, kétrétegű, vízszintes tokosztós ablakok beépítése nagy szerepet játszik a településképp fenntartásában. Nem javasolt a három részből álló egyetlen homlokzati ablak. Gyakori a külső redőnytokok megjelenése. A meglévő épület felújításakor, vagy új épület építésekor javasolt a belső sötétítő függöny, vagy külső zsaluk alkalmazása. Az ablakok keretezése nem javasolt. Keretezés alkalmazása esetén egyszerű szalagkeret javasolható. A lakóépület funkciójának megváltozása esetében sem javasolt az utcai ablak helyén ajtó nyitása.

- Homlokzatképzés, anyaghasználat

A település épületeire a vakolt, egyszerű homlokzati megjelenés a jellemző. Az új, oldalhatáron álló épületek homlokzati megjelenése minél visszafogottabb legyen. Elegendő a főpárkány vonalának (oldalhomlokzat ereszmagassága) és a lábazati felületnek a megjelenése. Amennyiben tagoltabb homlokzatot szeretnénk építeni, úgy javasolt a településen még fellelhető épületek homlokzati kialakítását tanulmányozni. A homlokzatok vakolt felületei mellett, a lábazatok vakolt, festett, vagy kőlábazatként jelenjenek meg. Nem javasolt az település épületeitől idegen anyaghasználat, (faburkolatú homlokzat), vagy északi (német, angolszász) homlokzati kialakítás alkalmazása.

- Részletek

Az épületekhez szorosan hozzátartoznak a „technikai” jellegű részletek is, mint a kéményfejek kialakítása és a tetőszellőző ablakok. Ezek megjelenése és egyedi kialakítása szintén meghatározó szerepű az épülettömeg szempontjából. Ezek építésekor érdemes a település történeti település részén még fellelhető kéményfejek és bádogablakok mintául

vétele. Életünk megváltozását jelzi a digitális technológia megjelenése, és az ezek működtetéséhez elengedhetetlen vevőantennák és tányérok megjelenése. Ezek elhelyezésekor ügyeljünk, hogy ne az utcára néző leglátványosabb homlokzat képét befolyásolják. Javasolt ezen berendezések elhelyezése a kevésbé látható kert felé néző, hosszabb homlokzati szakaszokon.

A településen még fennmaradt, a múlt század elejét felidéző, gyakran nem működő kutak, szintén meghatározó elemei a településképek. Felújításuk, megtartásuk javasolt.

- Kerítések

A történeti településrész kerítéseinek anyag és formahasználata változatos, szép kialakítások sorát láthatjuk. Általában jellemző a telket határoló kerítésen a gyalogkapu és nagykapu együttese. Új kerítés építésekor érdemes ezeket tanulmányozni.

A lábazatok lehetnek vakoltak, vagy kő lábazatok. Kerülni kell a kőimitációjú betonlábazatok, vagy a beton lábazatra ragasztott mediterrán jellegű ragasztott kőlábazat építését. Javasolt a környéken található természetes kőanyag használata. A felső szakaszon az egyszerű dróthálós (haidekker rácsos) vagy egyszerű pálcás kerítés javasolt. Nem javasolt az esetleges fémipari hulladékból kialakított kerítések megjelenése. Új kerítés építésekor érdemes a település szép példáit alapul venni. Nem javasolt az utca felől zárt tömör megoldások, avagy az ugyan fából kialakított, de mégis tömör hatású kerítések alkalmazása. Nem javasolt, a forgalomban kapható előre gyártott fa kerítéselemek megjelenése a településképekben. Széldeszka kerítések építéskor a település korábbi fa kerítéseinek kialakítását javasolt figyelembe venni. Az oldalsó és hátsó kerítések ugyan kevésbé léthatóak az utca frontjáról mégis érdemes átgondolni anyagukat, zárságukat.

AJÁNLÁSOK/ ÁTALAKULÓ TELEPÜLÉSRÉSZ

- Telepítés

A házak jellemzően telekhatáron álló telepítésűek, „L”alakú alaprajzi kialakítással. Általában kontyolt magas tetővel. A szélesebb telkeken, az utcával párhuzamos gerincű kontyolt, részben kontyolt, vagy oromfalas magastetős épületek. Az épületek az utcához kis mélységű előkerttel kapcsolódnak. Ezek megtartása javasolt.

A telken, szabadon állóan elhelyezett épület, vagy a nagymértékben hátrahúzott épület építése nem javasolt.

- Magasság

Az épületek magassága közel azonos, földszintes, magastetős épületek. A régi épületek bontásával épülő új épületnek illeszkednie kell a kialakult utcaképhez. Nem javasolt a kétszintes magas, avagy lapostetős kialakítás. Újonnan kialakított építési telkeken is javasolt a településre jellemző épületmagasság alkalmazása

- Tetőforma

Amennyiben a településrészen már jellemzőbb a tördelt tetőforma (egymás melletti három telek esetében) úgy ebben az esetben nem javasolt az egyszerűbb tetőforma alkalmazása. Amennyiben azonban jellemző maradt az egyszerű tetőforma, úgy nem javasolt a tördelt tetőforma alkalmazása.

- Anyaghasználat,(színek)

Az átalakuló településrész színvilága változatos, mégis megfigyelhető egy visszafogott anyag és színhasználat. Az épületek homlokzatszínének választásakor érdemes a településen, régebbi épületein fellelhető színeket alkalmazni. Előnyben részesíthetők a világos színek.

(fehér, világos földszínek). Kerülni kell a nagyon markáns, erőteljes éppen divatos színek használatát. (Benetton zöld, narancssárga, lila, mély bordó).

- Kerítés

Az épületek megjelenését nagyban befolyásolja az utca vonalán megjelenő kerítés. Ezek jobbára alacsony, tömör lábazattal és szellős rácsozattal jelennek meg az átalakuló településrészen is. Új kerítés építésekor érdemes a meglévő kerítések tanulmányozása és mintául vétele.

- Tornácok

A tornácok az épületek kertre néző hosszú szárnya mentén helyezhetők el, egyszerű fa szerkezetű kialakításuk javasolt. Az utca felé megjelenő földszinti, vagy emeleti erkélyek kialakítása nem javasolt. Az utca felé megjelenő terasz helyett, a kert felé néző fedett, nyitott terasz építése ajánlott.

- Ajtók, ablakok

Az épületek megjelenését, nagyban befolyásolják a homlokzati nyílászárók. Az átalakuló településrészen még megfigyelhetők, a hagyományos nyíláskialakítás példái. Általában kétszárnyú, jellegzetesen két vagy három osztatú ablakok, az utcai homlokzaton szimmetrikus kialakítással.

Új épületek építésekor érdemes ezeket a példákat alkalmazni.

A még meglévő épületek felújításakor is érdemes példaként venni, a település legöregebb épületeinek nyílászáró rendszerét. A homlokzaton megjelenő két ablak kedvezőbb homlokzati megjelenést biztosíthat. Hosszúkás, kétrétegű, vízszintes tokosztós ablakok beépítése nagy szerepet játszik a településképi fenntartásában. Nem javasolt a három részből álló egyetlen homlokzati ablak. Gyakori a külső redőnytokok megjelenése. A meglévő épület felújításakor, vagy új épület építésekor javasolt a belső sötétítő függöny, vagy külső zsaluk alkalmazása. Nem javasolt a külső redőnytokok beépítése. Az ablakok keretezése nem javasolt. Keretezés alkalmazása esetén egyszerű szalagkeret javasolható. A nyílászárók színe, a településen alkalmazott színvilághoz illeszkedjen. (világos, és középbarna, zöld)

- Homlokzatképzés, anyaghasználat

A település épületeire a vakolt, egyszerű homlokzati megjelenés a jellemző. Az új, oldalhatáron álló épületek homlokzati megjelenése minél visszafogottabb legyen. A homlokzatok vakolt felületei mellett, a lábazatok vakolt, festett, vagy kőlábazatként jelenjenek meg. Nem javasolt az település épületeitől idegen anyaghasználat, (teljes faburkolatú homlokzat), vagy északi (német, angolszász) homlokzati kialakítás alkalmazása. Tetőhéjazatként a kiselemes cserépfedés javasolt. Az épület stílusához illeszkedően alkalmazható a betoncserép, avagy a matt fémlemezfedés alkalmazása

- Részletek

Az egyszerű, de igényesen kitalált és szépen megépített részletek gazdagítják az épületet. Egy-egy burkolat, eresz vagy párkány kialakítás az épület meghatározó eleme lehet. A burkolatok lábazatok kialakításakor a helyi építési anyagok használata javasolt.

Az épületekhez szorosan hozzátartoznak a „technikai” jellegű részletek is, mint a kéményfejek kialakítása és a tetőszellőző ablakok. Ezek megjelenése és egyedi kialakítása szintén meghatározó szerepű az épülettömeg szempontjából. Ezek gondos megtervezése javasolt. Életünk megváltozását jelzi a digitális technológia megjelenése, és az ezek működtetéséhez elengedhetetlen vevőantennák és tányérok megjelenése. Ezek elhelyezésekor ügyeljünk, hogy ne az utcára néző leglátványosabb homlokzat képét befolyásolják. Javasolt ezen berendezések elhelyezése a kevésbé látható kert felé néző, hosszabb homlokzati szakaszokon.

- Kerítések

Az átalakuló településrész kerítéseinek anyag és formahasználata változatos, szép kialakítások sorát láthatjuk. Általában jellemző a telket határoló kerítésen a gyalogkapu és nagykapu együttese. Új kerítés építéskor érdemes ezeket tanulmányozni.

A lábazatok lehetnek vakoltak, vagy kő lábazatok. Javasolt a környéken található természetes kőanyag használata. A felső szakaszon az egyszerű dróthálós (haidekker rácsos) vagy egyszerű pálcás kerítés javasolt. Nem javasolt az esetleges fémipari hulladékból kialakított kerítések megjelenése. Új kerítés építéskor érdemes a település szép példáit alapul venni. Nem javasolt az utca felől zárt tömör megoldások, avagy az ugyan fából kialakított, de mégis tömör hatású kerítések alkalmazása. Nem javasolt, a forgalomban kapható előre gyártott fa kerítéselemek megjelenése a településképből. Széldeszka kerítések építéskor a település korábbi fa kerítéseinek kialakítását javasolt figyelembe venni. Az oldalsó és hátsó kerítések ugyan kevésbé léthatóak az utca frontjáról mégis érdemes átgondolni anyagukat, zárságukat.

TOVÁBBI AJÁNLÁSOK

Kertek

Településünknek és épületeinknek egyaránt illeniük kell abba a környezetbe, amelyet az adott helyen az ember és a természet közösen formált. A történeti településrészekben a tájbaillesztés során a hagyományos településképi megőrzése az elsődleges cél, míg az újabb településrészek esetén a történeti maghoz való harmonikus kapcsolódás, valamint a meglévő táji környezethez való igazodás az irányadó. Ezekben nemcsak lakóépületünk stílusa, hanem kertünk kialakítása is fontos szerepet játszik.

A községben egyaránt találhatók közvetlenül az utcafrontra települt, illetve hátrébb húzott, kis előkerttel rendelkező lakóházak, oldalkertek pedig szinte minden ingatlan esetén megtalálhatóak. Az utcai szemlélő számára e kertrészek válnak leginkább láthatóvá, ezért a harmonikus utcakép érdekében törekedjünk ízléses, az épülettel összhangban lévő kert kialakítására. Díszes, gondozott előkertünkkel jó benyomást kelthetünk és hozzájárulhatunk utcánk, településünk szép arculatához.

Elhelyezkedésüknek és a foghíjtelkeknek köszönhetően Ukk néhány telkének hátsóbb részei is láthatóvá válnak a járókelők számára, igyekezzünk ezért telkünk teljes területét rendben tartani, ez nemcsak a harmonikus utcaképet és települési arculatot segíti elő, hanem saját életünkre, hangulatunkra is pozitív hatással lesz. A kert az épített környezet része, közvetlen életterünk szabadtérre kiterjesztett közege, így környezetünk nagy mértékben befolyásolja életvitelünket is.

A kertünkben alkalmazott építőanyagok legyenek összhangban az épületek anyagával. Igyekezzünk természetes, környezetbe illő anyagokat használni, a kerti építmények készülhetnek például kőből, téglából vagy fából. A kerti burkolatok színben is illeszkedjenek az épülethez. Kerüljük a rikító, kirívó színeket, amelyek elvonják a figyelmet mind az épületről, mind pedig a kert növényeiről. A visszafogott színek, burkolatok ellenben kihangsúlyozzák a növények változatos szín- és formavilágát.

Érdemes olyan fajokat telepíteni, amelyek nem csak virágukkal, hanem levelükkel, termésükkel is díszítenek, így majdnem egész évben színesíthetik udvarunkat. Törekedjünk a természeti és táji környezetbe illeszkedve, a hagyományos vidéki, háztáji kertek világát megőrizve az éghajlatnak megfelelő lombhullató növényeket ültetni. Kertjeinkben – kivált a történeti településmag kertjeiben – lehetőleg kerüljük az örökzöld növények, tuják, fenyők

tömeges alkalmazását. Az előkertek faültetésre kevésbé alkalmasak, mivel azok túlságosan leárnyékolnák és takarnák az épületet. Az előkertek jellemző növényei ezért évelők és díszes virágú egynyáriak, hagymások, valamint kisebb díszcserjék lehetnek, ezek ültetését meghatározza a kert kitettsége, valamint árnyékos, illetve napos felületei. Figyeljük meg, mely növények érzik jól magunkat évek óta a környező kertekben, vagy kérjük szakember segítségét.

Haszonkertet kertünk hátsó, védettebb részére telepítsünk. Fák közül elsősorban gyümölcsfákat javasolunk, de a díszkerti területekre a település éghajlatát túró lombhullató díszfák is kerülhetnek. A kevesebb gondozást igénylő lombhullató díszfák (pl. fűz, juhar, kőris, hárs) különösen ajánlottak olyan kertekben, amelyeket lakóik már nem tudnak intenzíven gondozni.

Utcák, terek

Utcák és terek esetén a legfontosabb cél a rendezettség elérése. A közterületek folyamatos fenntartásával, a nem használt közterületi elemek elbontásával, a különböző felületek határozott szétválasztásával (pl. szegélykövek alkalmazásával) jó eredményeket érhetünk el ennek érdekében. A megfelelő tájba illesztés érdekében a közterületeken igyekezzünk minél több gondozott zöldfelületet kialakítani, burkolatokat csak a szükséges helyeken (utak, járdák, parkolók, kocsibehajtók) alkalmazzunk.

A Széchenyi utcát leszámítva Ukk egy utcás település, kétoldali felszíni vízelvezető árokkal a belső részeken két, az utca külső szakaszain egy oldali járdával, amely rossz állapotú, beton lapokból álló burkolat, ezért újjáépítése javasolt. A járófelületek, burkolatok kialakítása során a vízáteresztésre, a javíthatóságra, tartósságra és az akadálymentességre egyaránt gondolnunk kell. Ügyeljünk arra, hogy a járdák egységes burkolatúak, semleges, visszafogott színűek legyenek. Az árok feletti gépkocsibehajtókat, gyalogos hidakat is egységes, egymáshoz illeszkedő kialakítással készítsük.

A gyepes felszíni vízelvezető árkok folyamatos fenntartása, nyírása kiemelt feladat. Gyep helyett különböző talajtakaró növényeket (pl. kis meténg, ínfű, varjúháj), gyepótlókat, vízkedvelő évelőket (pl. nőszirm, sásliliom) is alkalmazhatunk az árkok mentén, ügyeljünk azonban arra, hogy a növények terjedése ne gátolja az árok rendeltetésszerű működését. Cserjék ültetését csak a kissé tágasabb területeken javasoljuk, ugyanis szűkítik az utcai tereket. Amennyiben van elég terünk cserjék ültetésére, vigyázzunk arra, hogy a biztonságos közlekedés érdekében csak alacsony cserjék kerüljenek kiültetésre a közterületeken, a magasabb növények ugyanis mind a gyalogosok, mind pedig a gépkocsivezetők előtt kitakarják a látványt, így sokszor balesetveszélyes helyzetet teremthetnek.

A fasorok kiemelik a település fő útvonalait, irányítják a tekintetet. Ukk utcái egyes képet mutatnak, köszönhetően az oszlopos örökzöldek és a lombos fák váltakozó megjelenésének. Noha a település belső részein a sorban ültetett, térfalat alkotó örökzöldek már egységes utcaképet alkotnak, sötétzöld színük és merev oszlopos formájuk komor, szigorú megjelenést kölcsönöz az utcáknak. Továbbá mivel tájidegen növények, a helyi klíma nem kedvező számukra, így könnyen kiszáradhatnak és kártevők is megbetegíthetik. Törekedjünk ezért fokozatos cseréjükre, helyettük lombhullató fasorok telepítésére.

A fasorok kialakításakor ügyeljünk arra, hogy a megfelelő távolságra ültessük őket, figyelembe véve végleges méretüket. Olyan kisméretű fajokat válasszunk, amelyek nem nőnek bele a felsővezetékbe, egyéb közművezetékbe és az út fölé, akadályozva a

biztonságos közlekedést. A jó faválasztással és ültetéssel elkerülhető a csonkolással kialakult fák csúnya látványa. Fontos, hogy a felszín alatti vezetékek (víz, gáz, csatorna, elektromos áram, telefon és internet kábel) tervezésekor kialakításánál is gondoljunk a fák gyökereinek helyigényére. A fasorokba kevésbé élénk, zöld levelű lombhullató fák ültetése javasolt. Kerüljük az invazív, agresszívan terjedő fafajok (pl. *Ailanthus altissima* - bálványfa, *Acer negundo* - zöldjuhar, *Amorpha fruticosa* - gyalogakác) ültetését, valamint a fenntartási munkák csökkentése érdekében az igénytelenebb, „nem szemetelő” fajok alkalmazását javasoljuk. Fasorokkal jelölhetjük ki a vasútállomás irányát is, amely a település lakott területétől kissé távolabb helyezkedik el.

Az utcabútorok és berendezések, kisebb építmények alkalmazásánál ügyeljünk arra, hogy egységes, azonos anyagú és formavilágú, összeillő darabokat telepítsünk. A községben ezért célszerű a padokat, hulladékgyűjtőket, információs táblákat, utcatáblákat, hirdetőfelületeket, korlátokat, kerékpártárolókat, virágládákat és a buszmegállókat esőbeállókat egymással összehangolva készíteni. Törekedjünk arra, hogy ezekre ne egyedi darabokként, hanem egy rendszer elemeiként, egységes arculattal rendelkező elemekként tekintsünk, kialakításukat eszerint határozzuk meg.

Közparkok

Ukkon jelenleg nincs közösségi zöldfelület. A templomkert területén, illetve néhány közintézmény környezetében azonban hangulatos pihenőhely teremthető egy-két pad elhelyezésével. Hosszú távú célként tűzhető ki egy kisebb szabadidőpark létrehozása, amely a helyi lakosok kellemes kikapcsolódását, rekreációját szolgálhatja.

Törekedjünk arra, hogy a zöldfelületeket őshonos, a termőhelynek megfelelő fajokból alakítsuk ki, lombhullató növényfajták alkalmazásával. A zöldfelületeken alkalmazott berendezések, bútorok lehetőleg egyformák, egymáshoz harmonikusan illeszkedők legyenek, ezáltal hozzájárulva a település rendezett arculatához.

Természeti és táji környezet

Ukk táji környezetének, a táj képének megóvása fontos feladatunk. A település környékén ipari területek létesítése nem kívánatos. A mezőgazdasági jellegű tevékenységek, szántók, legelők, gyepfelületek, véderdők megőrzése és telepítése biztosítja a hagyományos tájhasználat továbbélését és ezzel együtt a táji környezet fennmaradását. E látványok a település vonzerejét is növelik, ezért törekedjünk védelmükre, megőrzésükre.